

NCL., 99.20); *croixit* de *camella* 'queixa' entre els Segadors de Lluçmajor (BDLC XIV, 209). En el monestir d'Alins, a l'Urgellet, on viu encara una versió local de la llegenda del Comte N'Arnau, tot i que l'edifici monàstic resta convertit en masia i molí, em contava l'informant de Pallerols (1964), que «la Monestina», la mestressa d'anys enrerre, en va fugir perquè a la nit no la deixaven descansar els *cruixits* de la seda de les monges, condemnades a ballar eternament («les Monges de Sant Amanç, dotze monges trefze infants»).

Cruixent adjectiu [S. XIII]: «les flequeres --- deven comprar bona farina e bella, e no juylosa ne terrosa ne *cruxent*», *CostTort.* (Ol., p. 396); encara usat com a adjectiu a Mallorca (BDLC XI, 58), i en dites tradicionals del Migjorn valencià: «les cireres de Lahuar / són pròu dolcetes y bones, / mes les d'Almudaina les guanyen / en ser *cruxentes* y gròsses», MGadea (T. del Xè I, 53). *Cruixidera* 'terrabastall de cruixits' usat per Mrn. Aguiló en un escrit de 1848 «la terra escopia sostres y sostres d'ossos, que amb una bellugadissa i *cruixidera* eixordadores, se cercaven, trobaven i alçaven drets ---» (*Antol. Poètica*, 1975, p. 81. Molt afeccionat per Verdager (altres exs. en DBal.), i en part ja en l'esbós de 1867: «la trobant *cruxidera*, brahols y tristos ays», *Atl.* I, 37d; en la versió de 1877: «ab brams i *cruixidera* l'incendi ---», I, 28b).

Cruixidell (moixó) [c. cap a l'any 1600, Rector de Vallfogona] «canta lo passarell pardo / y lo groguen verdoler / y lo *cruxidell* feréstech / va disparat com un tro» (146), nom que li ve del «soroll, semblant al de les agulles de fer mitja, que emet amb el bec» (*AlcM*); «quan aquest trist llepacassoles / camina sota l'aire de l'estiu / li dansen al seu pas les bestioles / --- / volen les *cruixidells* amb ales dretes / a ventar-li les nafres dels genolls, / li pentinen el cap les tallarettes / i l'ull-de-bou li va picant els polls», JMSagarra (*Comte Arnau*, 48); a l'Esquirol (1954) me'n parlaven com d'un moixó que fa un «cant agut i insistent»; val. *cuixadell* (ABoscà, GGRV, 530); potser no és el mateix ocell però el motiu semàntic deu ser igual que el de Pandalus *crujia*: «ave que parece a la cigüeña, en todo menor que ella, y tamaño como la grulla, y de cuerpo tan erguido <cf. *les ales dretes*, Sagarra> --- mudable y pasajera, que va a los extremos, de invierno, y se vuelve por abril a las tierras frescas: es grande pescadora de peces y ranas, y en las paranzas que --- suelen hacer para detener los peces --- saltan dentro y comen todo lo que pueden ---», Barahona de Soto (princ. S. XVII), *Diál. de la Montería* (p. 399).

Noms de plantes. I primerament *cruixillada*, mala herba, anotat *krušiláda* cap a l'Ebre, a Móra i Garcia; al Lloà precisaven que recorda la sajulida i l'espernallac (1936), però a Ascó m'ensenyaren la mateixa amb el nom de *kuguládes* i a la Torre de l'Espanyol, *kukuládes*; amb variants en el Penedès: *escursillada* (floretes en forma de capciró morat) a Torrelles de Foix, *cuixillarda* («flors morades rodonetes a la punta dels branquillons») a Viladellops (1955); en el Maes-

trat *krušiláda* o *-lá* a St. Jordi i a Cervera del M. (= *estepa negra*, usada per fer avortar i per rentar-hi els atuells de vi) (1961). Font i Quer identificava amb la *Globularia Alypum* L. (*Mem. Ac. Ci. Bna.* xxx, 230) i fent referència al gloss. botànic de l'anònim moro de Sevilla, de c. 1100 (n.º 539, de l'ed. Asín), que afirma l'ús que en feien contra els dolors d'illada, suggereix compost d'illada amb el verb *cruixit*, perquè ho està el qui pateix de la illada; caldrà estudi més detingut, per eliminar la possibilitat que en això no hi hagi un ús de curanderos provocat pel nom, que fonèticament podria ser un representant mossàrab de CRUCICULATA, vist que la *ć* dóna *š* quan va entre vocals en certs noms mossàrabs (*LleuresC*, 204n.), i seria formació paral·lela, si bé amb sentit diferent, a la del cat. *cruillada*, cast. *enrucijada* (veg. CREU); sembla encara ser la mateixa planta la que més al Sud, a Tales (1961), m'anomenaren *bôča klošidêla* «estepa negra» anomenada junt amb la sajulida («*saboričan*»), la *cortessia*, el *rabo de gat*. Cf., d'altra banda, *fusillada* FOLLICULATA, a FOL-LICLE.

Una herba dita *cruixidera* a la vall de Boí (Taüll, 1953); *krušidô* m. com una planta semblant a la ginesta, a Montnegre (damunt Arenys, 1931); i sembla clar que és una planta diferent «*cluigida*: bupleuro arbóreo o coriáceo» que Cavanilles reporta de Crevillent (*Obs.* II, 279, igual en els índexs, II, 327). Cf. el grup de *cuixarda* a CUIXA. EdFontserè posava (c. 1925) *blat cruixer* com a addició al marge del seu DOrt.

Escruixir-se [S. XIV]: «l'escruys per una poca tribulació», Eiximenis (cita del *Llibre de les Dones*, en DBal.); «moltes naus se desarmarien que alguns regidors manlaven e fan fer fermances perquè *escruixen*, e les naus fan lur viatge», *Consolat* (ed. Moliné, § 298, p. 183.1);⁹ «molt sospirant, / dix, alt, plorant: / —D'un gras porcell / e vi novell / ha molt tragat, / és-se ofegat / de poplexia. — / Molt *escruixia*: / tots la-n cregueren / e la planygueren / de sa dolor», JRoig (*Spill*, 1578); el duia ja Verdager des de la seva tradició vigatana, car ja el porta l'esbós de l'*Atl.* de 1867, en «cauen d'esglay los homes, *escruixen* les muntanyes; / y en trist silenci espera colcom de gran lo món» (IV, 12a, igual en l'ed. de 1878).

⁴⁵ En tempestat de llamps («llussets») «uns llussets que fan *askruš*» a Talau en el Conflent (1960); ja he citat dos testimonis d'*escruixeix* en escr. Renaix. supra; «Quan Napoleon, a la nit de Waterloo, va llançar els darrers batallons de la seva guàrdia contra --- Victor Hugo diu que, en aquells moments, Europa es va *escruixir*», PCoromines, 1918 (*Diaris i Records*, vol. II); «les sales vetustes de la casa pairal *escruixien* alegrement de les fresques rialles de tres dones joves», id. (*Les Llàgrimes de St. Llorenç* III, § IV, p. 217).

⁵⁵ Fora del cat., cf., ultra l'it. *scrosciare* i l'engad. *scruschè*, el jud-esp. (*i*)*skrušir* 'fer tremolar' (dial. de Monastir, RHisp. LXXIX, 534) i prov. *escrussè* 'cruixit, decrèpit': «ai setanto an, siéu *escrussè*: / mai lou Demòni que barrulo! / Tant mai es vièi d'autant mai brulo / lou banastoun» (trad. «je suis caduc»; Mis-